

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

-

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

-

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

Vakuutusosikeus toteaa toimenpide-ehdotuksen nro 74 osalta, että vakuutusosikeuden tietojen mukaan oikeusministeriö on asettamassa hallintotuomioistuinten kokoonpanosääntelyn tarkistamista valmistelevaa työryhmää, jossa on tarkoitus tarkastella myös vakuutusosikeuden kokoonpanosäännöksiä aiemmin korkeimman hallinto-oikeuden taholta tehdyn lainsäädäntöaloitteen pohjalta. Kyse ei ole kovin suurista muutoksista, mutta eräillä muutoksilla voisi vakuutusosikeuden näkemyksen mukaan olla mahdollista kohdentaa voimavaroja käsiteltäviin asioihin nykyistä tarkoituksenmukaisemmin. Asetettavassa työryhmässä tultaneen arvioimaan ehdotuksia sekä myös kuultaneen sidosryhmiä.

Vakuutusosikeus pitää ehdotusta nro 75 erittäin kannatettavana ja toteaa, että esittelijäjärjestelmä on hyvä keino tukea tuomarin urapolkua.

Vakuutusosikeus pitää ehdotuksia nrot 76 - 79 kannatettavina, mutta toteaa, että jatkoarvioinnissa ja -selvityksissä on tarpeen ottaa huomioon se, että vakuutusosikeudessa muutoksenhakija hoitaa oikeudenkäyntiä usein itse ilman lainopillista avustajaa. Vakuutusosikeus pitää ehdottoman tärkeänä sitä, että muutoksenhakukirjelmä sisältää oikeudenkäynnin kannalta riittävät tiedot ja liitteet ja että oikeudenkäyntiaineisto on selkeää ja vaatimukset ja perustelut tulevat selvästi esille, kuten ehdotuksessa on todettu. Selkeyden vaatimus ei kuitenkaan saa vakuutusosikeuden näkemyksen

mukaan johtaa siihen, että lainopillinen avustaja olisi välttämätön tai että pääsy tuomioistuimeen estyisi.

Ehdotuksen nro 80 arviointi oikeusavusta on myös kannatettava. Tältä osin on jatkoarvioinnissa otettava huomioon, että vakuutusosoikeudessa käsiteltävät asiat koskevat pääsääntöisesti yksittäisen henkilön toimeentuloa ja että oikeudenkäynti vakuutusosoikeudessa on maksutonta yksityiselle asianosaiselle mikäli asiassa on kyse oikeudesta etuuteen. Kuten ehdotuksessa on todettu, niin vaihtoehtoja harkittaessa tulee varmistaa oikeusturvan vaatimukset ja se, että maksullisuus ei muodostu oikeuksiin pääsyn esteeksi etenkin kun kyse on toimeentuloturvaan liittyvästä oikeudenkäynnistä.

Ehdotukset nrot 82 - 87 ovat vakuutusosoikeuden mielestä myös erittäin kannatettavia. Erityisesti ehdotus nro 83 digitalisaatiota haittaavien lainsäädännön rakenteiden kartoittamisesta tulisi priorisoida aikataulun näkökulmasta korkealle. Lainsäädännön tulisi tukea sujuvaa ja luotettavaa oikeudenkäyntimateriaalin toimittamista vakuutusosoikeuteen. Vakuutusosoikeus pitää myös tärkeänä yhteistä arkkitehtuuria ja rajapintoja muiden toimijoiden (ensimmäisen asteen päätöksentekijät, muutoksenhakulautakunnat ja vakuutusosoikeus) kanssa, jotta oikeudenkäynnissä ei tapahtuisi oikeudenkäyntimateriaalin toimittamisesta johtuvia viiveitä.

Alatyöryhmän 3 toimenpide-ehdotuksissa on oma osionsa vakuutusosoikeutta koskevan sääntelyn ja toimeentuloturva-asioiden muutoksenhaun kokonaistarkastelun näkökulmasta. Vakuutusosoikeus yhtyy toimenpide-ehdotuksiin nrot 94 - 96. Selvyyden vuoksi vakuutusosoikeus toteaa toimeentuloturva-asioiden muutoksenhakujärjestelmästä seuraavaa: Järjestelmä on pääosin kaksiportainen. Ensimmäisen asteen päätöksentekijän (esim. Kela, työtapaturmayhtiö, työeläkeyhtiö, työttömyyskassa) päätöksestä valitetaan ensin muutoksenhakulautakuntaan (sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta tai opintotuen muutoksenhakulautakunta). Lautakunnan päätökseen voi hakea muutosta valittamalla vakuutusosoikeudelle. Eräissä asioissa (esim. rikosvahinkoasiat, liikennekuntoutusasiat, eräät eläkeasiat) ei ole lautakuntavaihetta, vaan ensimmäisen asteen päätöksentekijän päätöksestä valitetaan suoraan vakuutusosoikeudelle. Vakuutusosoikeus puolestaan on ylin muutoksenhakuaste kaikissa muissa käsittelemissään asioissa, paitsi eräissä työtapaturma- ja ammattitautiasioissa, joissa voi hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Valitus tulee vireille vakuutusosoikeudessa pääsääntöisesti itseoikaisumenettelyn kautta eli vaikka valituksessa on kyse muutoksenhakulautakunnan päätöksestä, niin muutoksenhakijan tulee toimittaa valituskirjelmä ja sen liitteet ensimmäisen asteen päätöksentekijälle, joka tutkii itseoikaisumahdollisuuden. Mikäli ensimmäisen asteen päätöksentekijä ei voi itseoikaista päätöstä tai itseoikaisee sen vain osittain, toimittaa ensimmäisen asteen päätöksentekijä valituskirjelmän ja sen liitteet, asiaan liittyvät muut asiakirjat sekä oman lausuntonsa vakuutusosoikeudelle ja valitus tulee vireille vakuutusosoikeudessa vasta silloin. Muutoksenhakujärjestelmää ei ole näin tarkasti kuvattu toimenpide-ehdotusten nykytilan kuvauksessa, koska teksti pyrittiin pitämään mahdollisimman tiiviinä.

Ehdotuksen nro 94 osalta vakuutusosikeus toteaa, että edellä kuvattu perusjärjestelmä (ensimmäisen asteen päätöksentekijä - muutoksenhakulautakunta - vakuutusosikeus) on vakuutusosikeuden käsityksen mukaan selkeä ja yksiselitteinen myös muutoksenhakijan näkökulmasta. Vakuutusosikeuden näkemyksen mukaan jatkoselvityksissä on kuitenkin tarpeen pohtia onko sellaisia toimeentuloturvaan liittyviä asioita, joissa muutoksenhaun olisi syytä ohjautua vakuutusosikeuteen nykyisestä lainsäädännöstä poiketen tai aiheuttaako se, että samaa asiaa voidaan käsitellä sekä vakuutusosikeudessa että yleisessä tuomioistuimessa, jolloin prosessilaji on eri tai se, että prosessilaji vaihtuu työtapaturma- ja ammattitautiasioissa korkeimmassa oikeudessa, epäselvyyttä etuuden hakijan näkökulmasta. Lisäksi, kuten ehdotuksessa on todettu, tulee parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean, jonka toimikausi päättyy 31.3.2027, työn tuloksia seurata, jotta mahdolliset muutokset voidaan tarvittavilta osin ottaa huomioon myös vakuutusosikeuden toiminnassa.

Ehdotuksen 94 osalta vakuutusosikeus toteaa, että uuden selvityksen toimittaminen on erittäin yleistä etenkin sellaisissa asioissa, joissa lääketieteellinen selvitys voi vaikuttaa asian ratkaisuun. Tavoitteena on, että selvitys esitettäisiin mahdollisimman aikaisessa prosessinvaiheessa. Vakuutusosikeus ohjaa muutoksenhakijoita siihen vireilletulokirjeessä, joka muutoksenhakijoille lähetetään siinä vaiheessa, kun asia tulee vakuutusosikeudessa vireille. Uuden selvityksen toimittaminen pidentää asian käsittelyaikaa, eikä HOL:n 46 §:ää koeta riittävän tehokkaaksi prosessinjohtokeinoksi.

Vakuutusosikeudelle tulee myös paljon ns. poistohakemuksia. Poistohakemus voidaan nykyisellään tehdä samassa asiassa useita kertoja. Jatkoarvioinnissa tulisikin pohtia, onko perusteltua, että poistohakemuksen vakuutusosikeudelle voi tehdä aina uudelleen, vaikka samaa asiaa koskeva poistohakemus olisikin jo lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Arvioinnissa on tarpeen huomioida myös se, että toimeentuloturva-asioissa etuuden hakija voi tehdä samasta etuudesta uuden hakemuksen ensimmäisen asteen päätöksentekijälle, jolloin poistohakemuksen käsittely tuomioistuimessa ei välttämättä olisi tarpeen ottaen huomioon peruseriaate siitä, että tuomioistuimessa käsitellään oikeusturvaa edellyttävät tuomioistuimelle kuuluvat asiat.

Ehdotus nro 96 eli tuomioistuinmaksulain selkeyttäminen sen osalta, että oikeudenkäynti vakuutusosikeudessa on pääsääntöisesti maksutonta yksityishenkilölle, tulisi myös priorisoida korkealle. Tuomioistuinmaksulaki ei ole nykyisellään selkeä ja vakuutusosikeus saa paljon tiedusteluja sen osalta, että peritäänkö muutoksenhausta oikeudenkäyntimaksua vai ei. Epävarmuus maksun perimisestä on voinut johtaa myös siihen, ettei valitusta vakuutusosikeudelle ole tehty.

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

-

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

-

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Vakuutusosikeus kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista ja toteaa, että edellä on lausuttu vain niistä toimenpide-ehdotuksista, jotka erityisesti liittyvät vakuutusosikeuden toimintaan toimeentuloturva-asioiden erityistuomioistuimena.

Kivari Tuula
Vakuutusosikeus